

Hodnocení krajinného rázu rozsáhlejších území – Roman Bukáček, Petr Matějka

Úvodní charakteristika metodického postupu

Metoda vznikla z podnětu **Správy CHKO ČR**, v ucelené podobě se objevuje již v roce 1997. Od té doby je dále propracovávána a vylepšována. Představuje biogeografický přístup, který nepracuje tolik s abstraktními pojmy (jako estetika), ale zaměřuje se spíše na krajinnou strukturu. Hlavními autory jsou Roman Bukáček a Petr Matějka.

Ve starší verzi metodiky - Bukáček, Matějka (1997) se jako podklad pro určení charakterizujících krajinných složek objevuje vyhodnocení krajinné matrice, která je zde popsána jako krajinná složka nebo kombinace složek, hrající dominantní roli v krajině. Matrice je spojitá a tvoří prostředí pro zbývající krajinné složky. Jako taková má zároveň největší vliv na vizuální projev a vývoj krajiny. Stanovení matrice vychází zejména ze způsobu využívání krajiny a pro většinu území ČR jsou obvyklé tyto matrice: Zemědělská, zemědělsko-lesní, lesní, rybníčně-zemědělská, urbanizovaná.

Krajinným rázem bychom pak podle této metodiky mohli nazvat soubor specifických charakteristik krajiny, které jsou příčinou jejího funkčního, vizuálního a pociťového projevu a činí ji tak nezaměnitelnou.

Další verze metodiky - Bukáček, Matějka (1999) zahrnuje tři formy **hodnocení a ochrany krajinného rázu**:

- **preventivní** – postup hodnocení krajinného rázu a stanovení jeho ochrany, stanovení limitů ochrany krajinného rázu
- **kauzální** – expertní hodnocení vlivu konkrétního záměru na kvalitu krajinného rázu daného území
- **tvůrčí** – tvorba v krajině s narušenou kvalitou krajinného rázu, eliminace negativních projevů v krajině

Metoda hodnocení krajinného rázu vychází z principu jeho ochrany a tvorby, resp. ochrany takových charakteristik, které jsou výraznými atributy přírodní a estetické kvality krajiny a eliminace charakteristik tuto kvalitu snižujících.

Podle Bukáčka (2006) je důležité stanovit si cíl hodnocení, který udává hloubku, do které bude hodnocení vypracováno a vychází z předpokládaných potřeb ochrany krajinného rázu. Obecně je doporučena realizace preventivního hodnocení v exponovaných územích, kde je předpoklad častých střetů záměrů využití území s hodnotami krajinného rázu, kdy ve správní praxi není možné vytvořit pro každý záměr (především z časových důvodů) dostatečně podrobný podklad pro relevantní a erudované rozhodnutí.

Specifické pojmy, se kterými hodnocení pracuje

Oblasti krajinného rázu - rozsáhlá území s charakteristikami krajinného rázu, které oblast vylišují od okolních oblastí – např. Krušné hory, České středohoří apod.

Charakteristické krajinné celky - územní části oblastí se specifickými znaky charakteristik krajinného rázu, které je v pohledu měřítka oblasti dále vylišují od okolních částí a je účelné k nim vztáhnout hodnocení krajinného rázu samostatně.

Specifická místa krajinného rázu - místa malého rozsahu vyznačující se typickými znaky, které se v jejich okolí neopakují a které je činí nezaměnitelnými – vyžadují samostatné detailnější vyhodnocení než předchozí jednotka.

Znak krajinného rázu – jednotlivá část krajiny, podílející se na utváření krajinného rázu. Tyto části společně utvářejí přírodní, kulturní a historickou charakteristiku krajinného rázu. Některé znaky jsou nositelé především historické charakteristiky (bojiště, dochovaná sídelní struktura, pozemková držba a dělení parcel), jiné přírodní charakteristiky (rostliny, ekosystémy, přírodní disturbance, reliéf) nebo kulturní

charakteristiky (sídelní útvary, stavební prvky v krajině, struktura krajiny). Znaky mohou být výrazem všech tří charakteristik a mohou se různě doplňovat.

Kategorizace sídel - metoda hodnocení sídel z hlediska jejich estetické, historické, kulturní, urbanistické a architektonické charakteristiky a její kvalitativní hodnoty.

Krajinný prvek - je skladebnou jednotkou krajinné složky. Je buď přírodní nebo umělý.

Krajinná složka - relativně homogenní ekologická jednotka, je souhrnem prvků uvnitř krajiny, má jednotný projev a vyznačuje se stejnou funkcí; velikostí relevantní krajinnému měřítku (Forman et Godron 1993, upraveno).

Principy a proces hodnocení krajinného rázu

Uvedená metodika vychází z Hodnocení krajinného rázu Bukáčka a Matějky (1999).

Metoda hodnocení krajinného rázu spočívá:

- A. v determinaci jeho základních charakteristik v daném území
- B. v diferenciaci daného území na specifické územní celky (krajinné celky, krajinné prostory)
- C. v determinaci a sestavení seznamu charakteristik krajinného rázu tvořených krajinnými složkami, krajinnými prvky nebo jejich soubory
- D. ve stanovení významu a projevu každé charakteristiky krajinného rázu
- E. v hodnocení prostorových vztahů charakteristik krajinného rázu – krajinných složek a prvků
- F. v neposlední řadě ve stanovení návrhu ochrany a ochranných limitů

A. Determinace základních charakteristik území

Základní charakteristiky jsou vyjádřeny krajinnými složkami velkoplošného rozsahu, které viditelně rozdělují krajinu na specifické územní celky nebo menší územní jednotky. Mezi základní charakteristiky patří především geomorfologie (tvary reliéfu), horizont (členitost, výška), vegetace, konfigurace převažujících krajinných složek vytvářejících matrice krajiny (les, orná, louky, vodní nádrže, urbanizované plochy), která souvisí s využitím území člověkem. Nelze opominout historický vznik současné krajiny a její duchovní a kulturní hodnoty.

Základní popis zpracováváme jako textový dokument, který členíme do jednotlivých kapitol podle následujícího zadání.

Přírodní charakteristika

Stručná charakteristika přírodních poměrů řešeného území (geomorfologické poměry, hydrologické poměry, vegetační pokryv) a jeho širších územních vztahů, s důrazem na ráz krajiny.

Kulturně-historický vývoj krajiny řešeného území od dokumentovaných počátků až po současnost

Charakterizuje vývoj osídlení (kolonizace území) a hospodářského využívání území v jednotlivých epochách, kdy docházelo v krajině k zásadním změnám. Např.: první kolonizace území, hospodářský rozvoj v 17. stol., rozvoj zemědělství v 18. a 19. stol., industrializace na přelomu 19. a 20. stol., intenzifikace zemědělství 50. léta, 70. léta apod.

Celková charakteristika základních krajinných složek a krajinných prvků současné krajiny

Stručná charakteristika zásadních složek krajiny, především však tvary reliéfu a jejich uspořádání, současná vegetace (rozmístění ploch lesa, trvale zatravněných ploch a ploch orné), vodní prvky jezera, vodní nádrže, jejich soustavy, říční niva, zaříznuté údolí) současný stav osídlení (rozmístění velikost a kvalita sídelních útvarů) a využití území člověkem (konfigurace obdělávaných ploch, komunikace aj.). Dále celkový charakter

míry zachování krajiny vzhledem k historickému vzniku a v neposlední řadě stručná charakteristika výrazných ucelených partií, dominant, popř. typů současné krajiny, prostorových vazeb, začlenění sídel do krajinného rámce apod.

Výčet základních charakteristik území

Seznam základních charakteristik území, které jsou vyjádřeny především krajinnými složkami velkoplošného rozsahu, a které viditelně diferencují krajinu na územní celky (krajinné celky, krajinné prostory). Seznam je zpracován podle následujícího klíče:

- členitost a specifické tvary reliéfu
- výška horizontu a jeho členitost (krátké linie, dlouhé linie, narušení vertikálami apod.)
- základní projevy vegetace (lesní porosty, trvale zatravněné plochy, orná, sady apod. - vegetace přírodní až přírodě blízká, vegetace nepůvodní vzhledem ke stanovišti nebo geograficky)
- konfigurace a velikost převažujících krajinných složek (lesy, orná, travní plochy, urbanizované plochy, vodní plochy apod.)
- míra osídlení a hustota sídelních útvarů (typy sídelních útvarů, architektura a urbanismus)
- významné vodní prvky (vodní nádrže, jezera, jejich kaskády s břehovými porosty apod.)
- prostorové charakteristiky (uzavřené - otevřené prostory)

B. Diferenciace území

Pro hodnocení krajinného rázu velkého územního celku rozdělíme území na specifické **krajinné celky a prostory**. U hodnocení prováděného v rámci malého území je třeba vymezit buď krajinný celek, do kterého toto území nepochybně spadá, nebo jen specifický krajinný prostor jako takový. Pro diferenciaci je nutné určit a popsat základní krajinné složky, které danou krajinu charakterizují. Diferenciace území se provádí následujícími kroky:

- vyhodnocení základních charakteristik krajiny, dělicích krajinu zájmového území na menší územní celky
- vymezení územních celků – určení jejich hranic
- popis vymezených územních celků, charakteristika dominantních krajinných složek a krajinných prvků vytvářejících základní charakteristiky území
- popis vymezených krajinných prostorů, determinace dominantních složek a prvků

Pro zjednodušení vymezení krajinných celků je vhodné nejprve krajinu členit podle reliéfu, podle aktuální vegetace (lesy, louky, liniové porosty) a podle způsobu využívání (zemědělské, lesnické, vodohospodářské, infrastruktura měst aj.). Průmětem jmenovaných základních složek krajiny se zviditelní možné krajinné celky.

Za krajinný celek (oblast krajinného rázu) považujeme výřez dané krajiny sledovaného území s charakteristickým estetickým, přírodním, historickým či jiným projevem, který je odlišitelný hranicí. Hranice může být tvořena horizontem, přírodními prvky i umělými prvky.

Při vymezení KC jsou důležité dva pohledy:

- Uvnitř KC - interiérové pohledy, konfigurace složek a prvků vytvářející prostorové charakteristiky).
- Vně prostoru KC - vnější pohledové projevy okolních KC a jejich prostorů, průhledy, otevřenost a horizont

Vymezené krajinné celky musí být vzájemně odlišitelné. Příklad, kdy lze konečné hodnocení krajinného rázu v plné šíři použít na dva sousední celky (shodné charakteristiky, prostorové vazby apod.), je důkazem chybného zpracování.

Některé části KC se mohou vyznačovat specifickými charakteristikami, které v rámci hodnocení KC jsou jen významné nebo je jejich význam zanedbatelný, nicméně pro část KC (krajinný prostor) je tato charakteristika zásadní nebo určující. Hodnocení je pak nutné provést detailněji a vymezit menší území, kde je třeba seznam charakteristik zpřesnit. Navíc zde přibudou charakteristiky nové, které se podílejí na krajinném rázu daného prostoru, ale v rámci KC jsou nevýznamné. Za tímto účelem vymezujeme krajinné prostory.

Významný krajinný prostor (místo krajinného rázu) je menším, relativně uzavřeným a výrazně specifickým prostorem uvnitř krajinného celku. KP, jako výrazně menší skladební jednotka v rámci KC, je tvořen krajinnými složkami a prvky, které jej specifikují, odlišují - jinde nebo v sousedství se neopakují. Prostory mohou být vymezeny i dominantou, k níž je přizpůsobeno její okolí apod. Kompaktní zástavby sídelních útvarů je nutné považovat za specifické krajinné prostory a jako takové je vždy vymezovat.

C. Výčet charakteristik krajinného rázu

Determinace charakteristik krajinného rázu definovaných krajinnými složkami a prvky, jejich funkce a změny v čase, je hlavní podstatou předložené metody. Charakteristiky krajinného rázu vyjadřují mnohostranný popis uspořádání krajinných složek a prvků nebo jejich souborů, které se podílejí na tvorbě krajinného rázu dané krajiny. Podle původu obsažených krajinných složek a prvků rozdělujeme charakteristiky na přírodní, kulturní a prostorové.

Příklad:

V rovinaté zemědělské krajině Pardubicka, kde převládají intenzivně obhospodařované plochy (především orná), silně urbanizovaná krajina velkých sídel a lesní porosty zastoupené charakteristickými kulturními bory na terasách a olšinami ve zvodněných sníženinách, můžou být charakteristiky zapsány velmi zjednodušeně takto: výrazná geometrizace krajiny, intenzivně využívané zemědělské plochy o velké výměře s převahou orné, hospodářské bory s výraznými ostrými okraji, rovinný reliéf s nevýraznými terasami a drobnými tvary (hrany teras, písečné přesypy, mrtvá ramena), urbanizovaná krajina sídel a jejich bezprostředního okolí a v neposlední řadě řeka Labe. Další charakteristikou, kterou nelze opominout, je nevýrazný horizont a otevřenost krajinné scény.

D. Stanovení významu jednotlivým charakteristikám krajinného rázu

Jednotlivým charakteristikám v rámci sledovaného území (oblast, celek, prostor aj.) stanovujeme jejich význam. Významem rozumíme určitý podíl dané charakteristiky v celkovém výrazu krajiny. Význam charakteristik stanovujeme ve třech stupních podle následující stupnice: I. Zásadní; II. Určující; III. Významná.

I. Zásadní

Charakteristika krajinného rázu, jejíž zastoupení je dominantní, určuje vymezení prostoru KC (KP), jejím odstraněním by došlo k celkové změně i vymezení KC (KP).

II. Určující

Charakteristika krajinného rázu, jejíž zastoupení je až dominantní, může tvořit specifický doprovod složky zásadní a jejímž odstraněním by došlo ke změně celkového výrazu nebo funkce KC (KP) beze změny jeho vymezení.

III. Významná

Charakteristika krajinného rázu, jejíž zastoupení je dáno významem z hlediska užívání krajiny, kulturně-historického či jiného hlediska, jejímž odstraněním by došlo ke změně vnímání funkcí, historie, zastupujícího symbolu KC (KP).

Příklad:

Budeme-li se držet schematického příkladu Pardubicka, bude výčet charakteristik přibližně vypadat takto:

Charakteristika	Význam
Výrazná geometrizace krajiny	Určující
Rovinný reliéf s nevýraznými terasami a drobnými tvary	

(hrany teras, písečné přesypy, mrtvá ramena)	Určující
Neidentická zástavba okrajů sídel a jejich začlenění do krajinného rámce	Určující
Řeka Labe s technicky výrazně upravenými toky	Významná
Řeka Labe s přírodními nebo přírodě blízkými břehovými porosty	Významná
Hospodářské bory s výraznými ostrými okraji	Významné
Slatiny, rybníky	Významné
Vertikální stavby technického charakteru	Významné
Intenzivně využívané zemědělské plochy o velké výměře s převahou orné	Zásadní

E. Pozitivní a negativní projevy zúčastněných složek a jejich určení

Každá charakteristika, krom toho, že má určitý podíl na výrazu dané krajiny, se vyznačuje projevem. Projev může být pozitivní, tzn. že daná charakteristika působí v celkové krajinné scéně kladně, nebo negativní. Určení projevu je velmi důležité pro následné vyhodnocení charakteristik. Projev jednotlivých charakteristik stanovíme podle následujícího schématu:

a) Pozitivní projev přírodních charakteristik:

- geograficky původní v daném celku (přírodě blízké až přírodní složky, jejich významný podíl)
- geograficky nepůvodní, ale vzhledem k vývoji krajiny zdomácnělé (přírodě blízké až přírodní složky, jejich významný podíl)

b) Pozitivní projev umělých charakteristik:

- je podřízen až využívá charakteristický reliéf místa (např. Ještěd)
- nenaruší harmonii měřítka a vztahů v krajině (např. objekt lidové architektury)
- využívá oblastních zdrojů surovin (konstrukčně použitých do specifika místa), nebo při použití jiných surovin (materiálů) neznehodnotí výše uvedené
- zvukem nepřehluší harmonii přirozených zvuků nebo zápachem nepřehluší přirozené pachy v prostoru nebo celku

c) Negativní projev přírodních charakteristik:

- geograficky nepůvodní v daném celku s negativními projevy (expanzivní nepůvodní druhy vzrostlých rostlin, např. porosty křídlatky sachalinské, bolševníku velkolepého, disturbance většího rozsahu vlivem působení zvěře a vegetace aj.)

d) Negativní projev umělých charakteristik (Vetešník et Mejzrová 1997, upraveno):

- nerespektuje konfiguraci terénu
- je v rozporu s harmonií měřítka a vztahy v krajině
- vytváří nepřirozené aspekty s přihlédnutím k ročním obdobím
- používá nevhodné materiály bez respektování tradičních technologií dané krajiny
- zvukem přehluší harmonii přirozených zvuků nebo zápachem přehluší přirozené pachy v prostoru a celku
- prašností či kouřem svého provozu pohledově zastiňuje krajinu a vytváří prašné povlaky (mění přirozenou barevnost)

e) Neutrální projev charakteristik:

- je nezanedbatelnou charakteristikou, která se však jednoznačně nevyznačuje pozitivním ani negativním projevem
- pro neutrální projev je charakteristické, že při změně celkového projevu charakteristik podílejících se na krajinném rázu může zvýraznit negativní či pozitivní projev některé z nich

Stanovení projevu musí být jednoznačné. Projev charakteristiky zaznamenáme podobně jako význam do příslušného řádku v tabulce pomocí následujících značek:

[+] jednoznačně pozitivní, [O] neutrální, [-] jednoznačně negativní

Příklad: Rozšíříme-li předchozí popis Pardubicka, může projev jednotlivých charakteristik přibližně vypadat takto:

Charakteristika	Význam	Projev
Výrazná geometrizace krajiny	Určující	-
Rovinný reliéf s nevýraznými terasami a drobnými tvary (hrany teras, písčné přesypy, mrtvá ramena)	Určující	O
Neidentická zástavba okrajů sídel a jejich začlenění do krajinného rámce	Určující	-
Řeka Labe s technicky výrazně upravenými toky	Významná	-
Řeka Labe s přírodními nebo přírodě blízkými břehovými porosty	Významná	+
Hospodářské bory s výraznými ostrými okraji	Významné	+
Slatiny, rybníky	Významné	+
Vertikální stavby technického charakteru	Významné	-
Intenzivně využívané zemědělské plochy o velké výměře s převahou orné	Zásadní	-

F. Prostorové vztahy

Určení prostorových vztahů je posledním, avšak nejdůležitějším krokem. Prostorové vztahy můžeme definovat jako soubor vztahů charakteristik, které jsou dány měřítkem krajiny, celkovým charakteristickým výrazem, prostorovými charakteristikami (reliéf, horizont, krajinná scéna), geometrizací krajiny (pravidelné útvary), barevností a mozaikovitostí, kontrastem. Charakteristiky se mohou navzájem doplňovat - vytvářejí tak specifické soubory (dominanta kostela se hřbitovem nad vesnicí doplněná stromořadím, kaskáda drobných vodních nádrží s břehovými porosty a podmáčenými loukami apod.) nebo se navzájem mohou stírat (např. dominanta kostela je potlačena výraznou vertikální stavbou televizního vysílače).

Při definování prostorových vztahů se řídíme následujícím klíčem:

- vztahy základních charakteristik, resp. krajinných složek (popř. i prvků), které je vytváří s tvary reliéfu (rozlehlost, svažítost, dynamika apod.)
- vztahy jednotlivých přírodních a kulturních charakteristik s prostorovými charakteristikami (např. charakteristiky vytvářející geometrické prvky v krajině vzbuzující pocit cizorodého elementu, velikosti ploch a jejich tvary)
- vztahy přírodních charakteristik s charakteristikami kulturními
- dominanty, jejich působení a vztahy s ostatními charakteristikami

Dominanty patří k neopomenutelným charakteristikám a jejich význam je dán mírou působení (vzdálenost, výška, specifické vlastnosti). Uvádíme je jako samostatné charakteristiky krajinného rázu do výčtu v rámci jednotlivých KC, KP a stanovujeme jejich význam a projev. Dominanty působící v rámci celého řešeného území či většího rozsahu uvádíme v základním popisu řešeného území (např. Ještěd - unikátní dominanta).

Projev dominant v krajině je dán převahou (dominancí) specifické, dále se neopakující charakteristiky. Tato charakteristika je ve vztahu k ostatním vždy unikátní v ohledu na velikost prostoru. Dominanta může být definována jediným prvkem v krajině, nebo souborem prvků. Dominanta svou velikostí, tvarem, umístěním nebo duchovním rozměrem výrazně převažuje ostatní složky či prvky v rámci sledovaného prostoru v krajině. Základní vlastností dominanty je její unikátnost. Významným hlediskem je vztah dominanty s okolní krajinou definovaný souladem / nesouladem (dominanta vnáší do krajiny umělé prvky degradujícího charakteru, které nemají v krajině obdobu, dominanta zesiluje vnímání prvků krajiny, dominanta stírá jinou, stírá duchovní, historický nebo společenský charakter apod.).

Rozeznáváme několik typů dominant a dominantních souborů:

a - Podle počtu prvků nebo složek vytvářejících dominantu rozeznáváme:

- dominanty samostatné - např. věž, kostel, hora
- dominantní soubory - např. komplex panelového sídliště (Praha Jižní město), vysoké pohoří o malé rozloze (Vysoké Tatry)

b- Podle původu prvků vytvářejících dominantu

- dominanty přírodní - např. hora, skála
- dominanty umělé (viditelné kulturní či historické dominanty) - např. rozhledna, vysílač, kostelní věž
- dominanty duchovní (dominanta není vyjádřena vizuálním projevem, ale projevem nehmotným, jako dominanta se promítá v myslích obyvatel) - např. bojiště, místo události

c - Podle rozsahu působení dominanty můžeme stanovit:

- dominanta místa - lokální působení v malém prostoru (KP, KC)
- dominanta oblasti - regionální působení v širokém regionu (více KC)
- dominanta národní - nadregionální působení

d- Podle směru působení

- vertikální - např. výšková stavba
- horizontální - např. táhlý vysoký hřeben
- bezsměrná - např. velká trafostanice za městem

e - Vzhledem k pohybu můžeme rozeznávat dominanty:

- dynamické - např. větrná elektrárna
- statické - např. vysílač, hora
- kombinované - např. radarová stanice

f - Podle vnímání dominanty (senzitivita dominanty)

- vizuální (viditelná) - např. rozhledna, stožár
- pachová (vůně, zápach) - např. továrna s chemickým provozem, plynárna, rafinérie
- hluková (vydává zvuky) - průmyslová zóna města, větrná elektrárna, letový prostor

G. Stanovení ochrany - limity

Návrh ochrany vychází z předchozího hodnocení, kde jsou patrné nejen vztahy v krajině z hlediska krajinného rázu, ale i jeho typické znaky. Návrh spočívá v dílčí ochraně pozitivních a některých neutrálních charakteristik, dále v ochraně prostorových charakteristik, které svou kombinací vytvářejí harmonický charakter krajiny. Nejdůležitější je zachování krajinných složek, které jsou významem hodnoceny jako zásadní pozitivní a určující pozitivní, naopak zmírnění významu zásadních negativních a určujících negativních. U charakteristik s negativním projevem je možné stanovit nápravy, které tento projev zmírní nebo odstraní.

Dále je nutné stanovit základní limity, které je třeba dodržet při určitých činnostech v krajině, např.: limity pro výstavbu nových objektů, přestavbu objektů (zachování charakteristických konstrukčních prvků), kácení mimolesní zeleně (náhrada, zmlazení), technické zásahy do vodního toku, výškové stavby apod.

Doporučené formy výstupů

Textová část obsahuje popise řešeného území a jeho členění na krajinné celky a prostory a jejich charakteristiku - ke každému krajinnému celku a prostoru je nutné vypracovat stručný popis a seznam charakteristik

- stručnou charakteristiku krajinného celku, která sestává ze základních odlišujících znaků - specifické charakteristiky, stručného popisu stavu a vzniku jednotlivých charakteristik
- seznam krajinných prostorů v rámci krajinného celku
- seznam významných dominant v rámci KC a dominant, které se do KC promítají
- aktuální zásadní narušení negativními prvky z hlediska krajinného rázu v rámci KC a vliv významných narušení z okolních KC (např.: nevhodně umístěné zemědělské či průmyslové areály, regulované toky bez přítomnosti břehové zeleně, rozsáhlé plochy

orné půdy, ruderální plochy, negativní narušení reliéfu, těžba, skládky, nevhodně začleněné výškové stavby apod.)

- výčet významných památkově chráněných objektů a památkových zón, které jsou akcentujícím prvkem kulturní charakteristiky řešeného území, jejich výčet je uveden jako seznam; je možný i zakres památkově chráněných objektů a zón v přehledové mapě seznam území přírodního charakteru, které ovlivňují celkový výraz KC - zejména může jít o MCHÚ, která jsou akcentujícím prvkem přírodní charakteristiky řešeného území

- základní prostorové vztahy: mozaikovitost, pestrost, uspořádání složek krajiny, barevný akcent, kontrast, otevřenost prostorové scény, horizont - popř. doplnit hodnocením prostorových vztahů - vychází z výčtu charakteristik krajinného rázu (viz tabulková část)

- stanovení ochrany krajinného rázu, limity (výčet charakteristik, které nelze změnit nebo do jaké míry, limity pro výstavbu, změny užívání pozemků apod.) - vychází z vyhodnocení prostorových vztahů a výčtu charakteristik krajinného rázu (viz tabulková část)

Tabulková část obsahuje:

- výčet charakteristik krajinného rázu, ale i projevujících se charakteristik z okolních KC a KP

- stanovený význam jednotlivých charakteristik krajinného rázu

- projev jednotlivých charakteristik krajinného rázu

Mapová část obsahuje:

- přehledová mapa měřítka 1:50 000 nebo 1:100 000 (podle velikosti řešeného území)

- mapa měřítka 1:25 000 se zákresem krajinných celků a jejich prostorů, dominantních prvků, popř. zásadních krajinných složek (prvků)

Poslední verze metodického postupu

V úpravě metodiky předkládá Bukáček (2006) preventivní hodnocení krajinného rázu ve **čtyřech základních krocích**, které ale vznikly sloučením původních šesti kroků.

1) Základním krokem je vymezení a charakteristika sledovaného území, diferenciací jeho krajiny na územní jednotky, ke kterým se bude vztahovat samostatné vyhodnocení stávajících kvalit krajinného rázu ve vztahu k danému území i uvnitř.

2) Dalším krokem je identifikace stávajících znaků a hodnot krajinného rázu v územních jednotkách, jejich klasifikace, stanovní podílu na utváření estetické a přírodní hodnoty krajinného rázu.

3) Třetím krokem je nalezení vztahů v krajině a to nejen z pohledu vymezených menších územních jednotek, ale i z pohledu řešeného území, nalezení měřítka krajiny a harmonizujících prvků měřítka.

4) Posledním krokem je vytvoření pravidel ochrany krajinného rázu ve vztahu k potenciálnímu rozvoji krajiny.

Dalším rozdílem je, že Bukáček (2006) nepracuje s charakteristikami, ale s jejich znaky. Po provedení prostorové a charakterové diferenciací území je provedena **identifikace znaků a hodnot jednotlivých znaků charakteristik krajinného rázu** vymezené územní jednotky. Kroky C. Výčet charakteristik krajinného rázu, D. Stanovení významu jednotlivým charakteristikám a E. Pozitivní a negativní projevy zúčastněných složek a jejich určení z původní metodiky jsou shrnuty do jednoho kroku, který spočívá ve vytvoření seznamu znaků a stanovení váhy jejich projevu, významu a cennosti. V hodnocení sledujeme podíl těchto znaků na utváření estetické a přírodní hodnoty krajinného rázu, harmonického měřítka a vztahů v krajině.

Aby bylo možné dosáhnout hodnocení stávajících kvalit krajinného rázu územní jednotky (oblasti, krajinného celku či menšího místa), je provedena následná klasifikace identifikovaných znaků. Klasifikace spočívá v určení významu přítomnosti daného znaku, jeho celkovém projevu a jeho cennosti.

Význam – význam znaku spočívá v jeho podílu v celkovém výrazu krajiny. Význam je stanoven ve stupnici:

- **Zásadní znak** určuje charakter krajiny a vymezení dané územní jednotky; je rozhodující
- **Spoluurčující znak** spolu se zásadními znaky vytváří celkový obraz krajiny nemá však vlastnosti vymežující územní jednotku; spoluvytváří tvář krajiny (rázovitost)
- **Doplňující znak** dotváří jemné prvky krajiny, jejichž přítomnost není zanedbatelná, ale nepodílí se na celkovém obraze krajiny.

Projev znaku charakteristiky krajinného rázu je vlastnost znaku, která působí v pozitivním nebo negativním smyslu vůči estetické a přírodní hodnotě krajinného rázu, harmonickému měřítku či ostatním vztahům:

- **Positivním** projevem se vyznačují znaky, které se jednoznačně podílí na estetické a přírodní hodnotě krajinného rázu
- **Neutrální** projev lze chápat tak, že není možné jednoznačně stanovit projev daného znaku vůči ostatním a tudíž je považován za neutrální, který nesnižuje ani neposiluje přírodní a estetickou hodnotu krajinného rázu
- **Negativní** projev je chápán jako projev znaku, který snižuje estetickou nebo přírodní hodnotu krajinného rázu a ve vztahu k jiným znakům, jejichž projev je vnímán jako pozitivní, působí devastujícím dojmem.

Cennost je chápána jako určitá jedinečnost znaku z hlediska jeho obdoby. Stanovení cennosti znaku je zadáváno dle stupnice:

- **Jedinečný** znak, který je ojedinělý v rámci oblasti nebo širšího regionu nebo států (dominanta vysílače na Ještědu, hora Říp, Milešovka, Macocha, pohoří Doupovských hor, rozhledna na Kleti apod.)
- Znak **význačný** je znakem ojedinělým v rámci regionu a je k němu vztažen, zatímco na úrovni širšího měřítka vnímání patří ke znakům běžným nebo není jako význačný vnímán (hrady, rozhledny, zachovalá historická zástavba, přírodní zajímavost, aj.)
- **Běžný** – ostatní znaky, které nepatří ani do jedné vyšší kategorie.

Je zřejmé, že zásah do znaku, který je zásadní nebo spoluurčující, jedinečný a zároveň pozitivní je zásahem degradujícím estetické nebo přírodní hodnoty krajinného rázu, měřítko krajiny či vztahy v krajině. Klasifikace znaků patří k nejzodpovědnějším částem hodnocení a musí být prováděna uvážlivě. Identifikované znaky jsou uspořádány do přehledné tabulky, kde jsou zadány i jejich vlastnosti.

Výčet charakteristik krajinného rázu	Význam	Projev	Cennost
Historicky dochovaná urbanistická struktura	3	+	1
Dochované členění pozemků a vedení komunikací	2	+	2
Architektonická kvalita tradiční formy a uspořádání usedlostí dvorcového typu	2	+	2
Přírodě blízká až přírodní luční společenstva, květnaté louky	2	+	1
Členitost drobných výměř orné a luk	1	+	1
Zástavba dvou nových objektů v západní části prostoru	1	-	1

Narušená architektonická kvalita některých částí usedlostí	1	-	1
--	---	---	---

Tab. Příklad zjednodušené identifikace a klasifikace znaků charakteristik krajinného rázu urbanizovaného prostoru Tři Studně. In Bukáček (2006). s. 96.

Posouzení venkovských urbanizovaných prostor

Matějka a Bukáček (2006) si také uvědomují vazbu venkovských sídelních útvarů na krajinu a vzájemné ovlivňování obrazu a struktury krajiny i struktury a utváření vlastního sídla. Toto ovlivnění je dáno přírodními podmínkami (jejichž uplatnění silněji ovlivňovalo především historický vznik a rozvoj sídla) a dalšími okolnostmi, zejména historickými, společenskými, sociálními, ekonomickými a kulturními, v konkrétním čase. **Venkovská sídla** jsou nositeli zhuštěných, méně či více čitelných informací o historickém i současném utváření a využívání krajiny a tudíž je **nelze vyjmout z posuzování krajinného rázu**; i proto, že často tvoří v krajině významný akcent či dominantu.

Urbanistické formace venkovských sídel lze z pohledu zákona charakterizovat jako místa krajinného rázu s převahou kulturních a historických charakteristik, které spolu s přírodními vytváří specifické vztahy a měřítko. Vlastní hodnocení se podrobněji zabývá jak vyhodnocením krajinného rázu v území sídla, tak v širších vztazích, zejména zapojení sídla do krajinného rámce.

Pro stanovení limitů ochrany je nutná **diferenciace jednotlivých vývojových částí obce**. Stejně jako v hodnocení krajiny je cílem identifikace a popis znaků jednotlivých charakteristik, stanovení jejich hodnoty, vzájemné konfigurace, vztahů a měřítka a z toho plynoucí míra a způsob ochrany. Tyto kroky jsou provedeny ve dvou základních částech:

- **hodnocení celého sídla a jeho zasazení do krajinného rámce** (charakter krajinného rámce, morfologie terénu, mozaika členění povrchu krajinného rámce, významné přírodní a umělé prvky v prostorové scéně, uplatnění dominant, orientace sídla, znaky přírodních, kulturních, estetických a historických charakteristik, měřítko a vztahy, identifikace ZCHÚ a VKP, stanovení způsobu ochrany a jejich rámcových limitů)

- **hodnocení jednotlivých částí sídla, které se odlišují svým charakterem a hodnotou** (výčet jednotlivých částí sídla, jejich umístění v rámci sídla a zasazení do terénu, urbanistické utváření, znaky přírodních, kulturních, estetických a historických charakteristik, měřítko a vztahy, stanovení způsobu ochrany a jejich rámcových limitů).

Literatura:

- BUKÁČEK, R. Preventivní hodnocení krajinného rázu rozsáhlejšího území – metodika a možnosti jejího využití. In: *Ochrana krajinného rázu - třináct let zkušeností, úspěchů i omylů*. Ed. I. Vorel, P. Sklenička. Praha: 2006. s. 91-98. ISBN 80-903206-7-8.
- BUKÁČEK, R., MATĚJKA, P. Hodnocení krajinného rázu. In: *Péče o krajinný ráz – cíle a metody*. Ed. I. Vorel, P. Sklenička. Praha: ČVUT, 1999. s. 159-187. ISBN 80-01-01979-9.
- BUKÁČEK, R., MATĚJKA, P. Hodnocení krajinného rázu v CHKO ČR – návrh metody. In *Ochrana přírody ročník 52, 3/1997*. Praha: Environs, Agentura ochrany přírody a krajiny, 1997. s. 82-84.
- MATĚJKA, P., BUKÁČEK, R. Využití metodiky preventivního hodnocení krajinného rázu k posouzení venkovských urbanizovaných prostorů. In: *Ochrana krajinného rázu - třináct let zkušeností, úspěchů i omylů*. Ed. I. Vorel, P. Sklenička. Praha: 2006. s. 99-104. ISBN 80-903206-7-8.